

vitézek gyermekei a legalapvetőbb ismereteket sajátították el. Az iskolák eredete arra vezethető vissza, hogy a Habsburg Monarchia mo.-i hadszínterére érkező idegen katonák zászlóaljaiban állandó jelleggel szolgáltak iskolamesterek (Schulmeister), akik a regimentalattvalók gyermekeinek tanításával foglalkoztak. A nagyobb végvárokban (Komárom, Szendrő, Szatmár és Győr) a bécsi katonai és pénzügyi vezetés maga fizette az iskolamestereket, akik általában a katonák prédikátorai közül kerültek ki. A győri magyar ~ jelentőségére utal, hogy 1586-ban itt tanult a későbbi neves szótárkészítő és műfordító, →Szenci Molnár Albert is.

Irod.: PAYR Sándor, *A dunántúli evangélikus egyházkerület története*, I, Sopron, 1924, 356–361; PÁLFFY Géza, *Katonai igazságszolgáltatás a királyi Magyarországon a 16–17. században*, Győr, 1995, 162–163.

Pálffy Géza

sermo

Az egyházi beszéd egyik válfaja. A tanulatlan híveknek szánt →homíliával szemben a művelt közönséghez szól, ezért jellemzője a retorikai igényesség. A tanítás és meggyőzés mellett az irodalomértő hallgatóság tetszésére is pályázik. Témája lehet összefüggéseiből kiragadott bibliai hely, a mondandóhoz alapul szolgáló gondolat. A kifejtés során a szerzők a teológia mellett gyakran hívják segítségül a társtudományokat, idéznek klasszikus vagy kortárs írókat, sokszor az eredeti nyelven. Az érvek rendszere lehet bonyolult logikai konstrukció. Jellemző a szerkezeti egységek artisztikus elrendezésére törekvő felépítés; bőszégesen használják a retorikai elocutio eszköztárát. A ~ hallgatósága és olvasóközönsége az egyházi és világi vezetők, a magasabb fokú iskolák tanárai és hallgatói, a városi értelmiség.

A ~ kifejezést terminusként nem mindig a fenti értelemben használták, sokszor egyszerűen →prédikációt jelentett.

Bartók István

Sermones dominicales (1456 k.)

A pécsi egyházmegye területén összeállított latin nyelvű prédikációgyűjtemény.

Az →egyházi év vasárnapjaira és néhány nagyobb ünnepére két-két beszédet, összesen 123 →sermót tartalmaz. Szerzője ismeretlen, korábban Mohácsi Dénes pécsi kanonokkal azonosították, Tarnai Andor a sermonarium pálos eredete mellett foglalt állást. A ~ legfőbb forrása Jacobus de Voragine azonos című gyűjteménye, 45 beszédet kis változtatással innen vesz át a szerző. Két másolatban maradt fenn, a terjedelmesebb példányt az EK (Cod. Lat. 98) őrzi; az 1470-ban készült második másolat a németújvári ferencesek tulajdonában volt, ma a bp.-i Magyar Ferences Könyvtárban (Múz. 13) található. Mindkét példányban számos magyar →glossza olvasható.

Kiad.: *Sermones Dominicales. Két 15. századból való magyar glosszás latin codex*, I–II, kiad. SZILÁDY Áron, Bp., 1910.

Irod.: TARNAI Andor, *A budapest–németújvári Sermones dominicales*, ItK, 1983; *Régi magyar glosszárium*, szerk. BERRÁR Jolán, KÁROLY Sándor, Bp., 1984; „*Látjátok feleim...*”, 2009, kat. sz. 17 (TÓTH Péter).

Madas Edit

Serpilius, Joannes, id. (Merény, 1596. ápr. 7.–Merény, 1658. febr. 6.)

Ev. lelkész, egyházi író, ifj. Joannes →Serpilius apja. Leibicen, Iglón, majd Beuthenben (Bytom) és Elbingenben tanult. 1620-tól rektor, később diakónus, lelkész Leibicen. Ezt követően Késmárkon lelkész, majd Poprádon esperes. Német nyelvű egyházi beszédei három nyomtatványban maradtak ránk. Ismerünk tőle egy gyászbeszédet, valamint latin és német nyelvű alkalmi verseket is.

Művei: *Des allerhöchsten Gottes [...] Erhöhung in einer Richter-Predigt...*, Lőcse, 1637; *Miraculum Helisaei [...] Das herzliche Wunderwerk...*, Lőcse, 1642; *Pluviae Pentecostalis stillae. Die erquickenden Saft- und Krafttröpflein...*, Lőcse, 1642; *Germana virginitatis et conjugalitatis Christianae descriptio*, Lőcse, 1644; *Dei [...] benignitate pastorum ecclesiarum ad inferiorem fluvium Poprad Fraternitas [...] redintegrata*, Lőcse, 1647; *Lessus solamine plenus super obitu [...] Catharinae Thurzó*, Lőcse, 1647; *Aulae anagrammatico-metrica in nuptiis [...]*